

Van Nieuwerkerk tot NIOD: historicus en oorlogsonderzoeker Peter Romijn

‘Bij lokale geschiedschrijving kom je het volle leven tegen, dat is heel waardevol’

Amsterdam – Wie iets wil weten over oorlogsburgemeesters kan niet om Peter Romijn heen. De historicus die al jaren bij het NIOD werkt schreef er in 2006 hét naslagwerk over, *Burgemeesters in oorlogstijd. Besturen onder Duitse bezetting*. In maart komt Romijns nieuwe boek uit, *De lange Tweede Wereldoorlog*. In het kader van research naar ‘de lokale oorlog’ is het boeiend om Romijn te spreken; dat de gezaghebbende oorlogsonderzoeker geboren is in Nieuwerkerk aan den IJssel is een leuke bijkomstigheid.

Op zijn vijfde verhuisde Romijn (1955) naar Drenthe. Zijn vader maakte als gemeentambtenaar de overstap van Nieuwerkerk naar Vries. Romijn: “Ik kan me van Nieuwerkerk herinneren dat er water omhoogkwam als ik in de grond spitte. In Drenthe groef ik later een hele diepe kuil, maar er kwam niks!” Met zijn geboorteplaats heeft Romijn geen banden meer, toch spist hij nog altijd de oren als de dorpsnaam valt. “Het staat toch in je paspoort. Ik heb ooit een student begeleid die een scriptie schreef over burgemeester Jas, die in de oorlog burgemeester was van Nieuwerkerk. Toen kwam ik wel weer even terug, als het ware.”

Op dat gebied – (lokaal) bestuur in oorlogstijd – geldt Romijn als autoriteit. In *Burgemeesters in oorlogstijd* beschrijft hij bijvoorbeeld de dilemma’s waar veel burgemeesters voor stonden. Moesten zij meewerken met de bezetter om te red- den wat er te redden viel, of tegenwerken met de kans op onoverzienbare represailles? De wijze waarop Nederland oordeelde over en omgaat met goed/

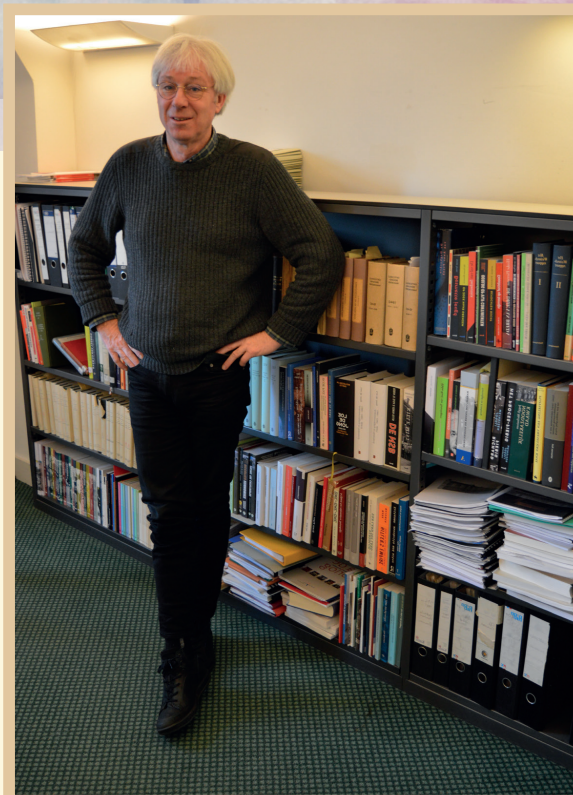
centrale vraag luidde toen: ‘Hoe lang herdenken we nog?’ Dat zou niet lang meer duren, dacht men. Inmiddels blijkt de drang om individuele oorlogsherinneringen op te halen enorm toegenomen. Dat is een boeiende ontwikkeling; hoe verder de oorlog zich verwijderd in de tijd, hoe sterker de behoefte aan identificatie met mensen en groepen van toen.”

Zulke publieke interesse sluit aan bij de drie lijnen in het onderzoeksbeleid van het NIOD, waar- over Romijn zich als directeur onderzoek ontfermt. Die lijnen zijn: oorlog en samenleving (wat doen oorlogssituaties met mens en maatschappij?), holocaust- en genocidestudies en maatschappelijk onderzoek. Het NIOD doet bijvoorbeeld onderzoek op basis van vragen van lokale overheden. “Denk aan straatnaamproblemen: er is ophef over een straat die naar een controversiële oorlogsburgemeester is vernoemd. Wij kunnen in zo’n geval feiten en context geven op grond waarvan het gemeentebestuur keuzes kan maken.”

Eindigde de oorlog wel in 1945?

Maar goed, Romijns onderzoek behelst meer dan oorlogsburgemeesters. In maart verschijnt zijn boek *De lange Tweede Wereldoorlog. Nederland 1940-1949*. Door de oorlogen met Duitsland en in de koloniën in continuïteit te bestuderen wil Romijn laten zien hoe het leven in Nederland niet vijf jaar, maar een decenium lang is beïnvloed door oorlog. “In de geschiedschrijving is altijd nadruk gelegd op de pasverworven vrijheid in ‘45, terwijl Nederland daarna actief oorlog gaat voeren in een poging het koloniaal gezag te herstellen.”

“Zo was mijn vaders generatie in 1944 oud genoeg om verplicht tewerkgesteld te worden in Duitsland. Hijzelf is toen ondergedoken en een jaar na de bevrijding werd hij opgeroepen voor militaire dienst in Nederlands-Indië. Een hele generatie is zo uit hun normale leven gescheurd. Ook het thuisfront werd weer met oorlog geconfronteerd. Die mentaliteit van oorlog werkte door op alle niveaus in de samenleving, ook in politiek en bestuur. Vanuit goed-fout-perspectief werd naar

Peter Romijn in zijn werkkamer bij het NIOD.

Indië gekeken; er was amper ruimte voor het standpunt dat Indonesiërs voor hun onafhankelijkheid vochten.”

Het nut van lokale geschiedschrijving

Romijn bestudeert de Tweede Wereldoorlog in een breed en internationaal perspectief. Toch is hij ook gefascineerd van de lokale geschiedschrijving zoals die wordt bedreven bij oudheidkundige verenigingen. “Mijn streven is om het hele spectrum van wat er in Nederland is gebeurd in mijn onderzoek te betrekken. Dat was een van de drijfveren van mijn burgemeestersboek. Ed van Thijn - die elf jaar burgemeester van Amsterdam was - heeft indertijd dat boek besproken. Hij was prijzend, maar zei dat er weinig over Amsterdam in stond. Er staat best veel in over Amsterdam, alleen niet zo veel als Amsterdammers denken dat er over Amsterdam in hoort te staan, haha!”

Voor zijn onderzoek raadpleegt Romijn vaak lokale en regionale geschiedschrijving. “Je komt er het volle leven tegen, verhalen die het lokale bestaan beter tekenen dan buitenstaanders kunnen. Dat is heel waardevol.” Bij de volgende jubileumherdenking is Romijn met pensioen. Hij ziet zichzelf niet snel actief worden bij een lokale historische vereniging. “Het NIOD krijgt een nieuwe website. Dat is een mogelijkheid om de kennis die ik in de loop van de tijd heb verworven verder te verspreiden onder het publiek. In 2022 laat ik dit bureau achter me, maar ook daarna blijf ik bezig met ‘meer van hetzelfde’, vanuit andere invalshoeken – onderzoek naar de oorlog.”

De lange Tweede Wereldoorlog. Nederland 1940-1949 verschijnt op 25 maart 2020 bij uitgeverij Balans.

In Romijns geboorteplaats had burgemeester Jas (1923-1949) een straat naar zich laten vernoemen. Streekhistoricus Adri den Boer ontdekte in 1996 dat Jas in de oorlog vijftig voor de bezetter had gewerkt. De gemeenteraad van Nieuwerkerk besloot Burgemeester Jas uit het stratenplan te schrappen. Sindsdien heet die straat de Vrijheidslaan.

Kort na de bevrijding in 1946 werd het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD) opgericht. In 1999 veranderde de naam in Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, NIOD. Die afkorting wordt nog steeds gebruikt, al luidt de volledige naam van het instituut tegenwoordig NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies.

